

جایگاه و آثار اجرای معاهدات بین المللی در حقوق داخلی ایران

مؤلفین :

عباس حیدری (وکیل پایه یک دادگستری و عضو کانون وکلای دادگستری مرکز
و دانشجوی دکتری حقوق بین الملل)
اسمعیل نصراله زاده حق گو

سرشناسه : حیدری، عباس، ۱۳۳۸ -

عنوان و نام پدیدآور: جایگاه و آثار اجرای معاهدات بین‌المللی در حقوق داخلی ایران / مولفین عباس حیدری، اسمعیل نصراله‌زاده حق‌گو.

مشخصات نشر: تهران : هوشمند تدبیر، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری : ۱۵۶ ص.

شابک : ۶-۳۵۳-۴۱۸-۶۰۰-۹۷۸:

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

موضوع : تعهدات بین‌المللی — ایران

International obligations -- Iran

حقوق بین‌الملل -- ایران

International law -- Iran

شناسه افزوده : نصراله‌زاده حق‌گو، اسمعیل، ۱۳۴۷-

رده بندی کنگره : KZ1۳۰۱

رده بندی دیویی : ۳۷۰۹۵۵/۳۴۱

شماره کتابشناسی ملی : ۵۵۶۸۱۱۶

اطلاعات رکورد کتابشناسی : فیپا

نام کتاب..... جایگاه و آثار اجرای معاهدات بین‌المللی در حقوق داخلی ایران
نویسنده..... عباس حیدری- اسمعیل نصراله زاده حق گو
ناشر..... انتشارات هوشمند تدبیر
مدیرمسئول نشر..... دکتر محمد قجر
صفحه آرای و طراحی جلد..... لیلا قنبری
نوبت چاپ..... اول- پاییز ۱۴۰۰
تیراژ..... ۱۰۰ نسخه
قیمت..... ۱۲۰/۰۰۰ ریال
شابک..... ۶-۳۵۳-۴۱۸-۶۰۰-۹۷۸

آدرس و شماره تلفن ناشر: تهران، میدان فردوسی، خیابان انقلاب، خیابان موسوی (فرصت سابق)

کوچه اعتماد مقدم، پلاک ۳ واحد ۲

تلفن : ۶۶۴۷۹۶۶۵ - ۶۶۴۷۹۶۷۵ - ۹۱۲۳۸۶۱۲۶۷

انتشارات هوشمند تدبیر در راستای دستیابی به اهداف آموزشی، پژوهشی و پرورشی خود در تمامی حوزه‌های علوم مخصوصاً علوم مدیریت، کسب و کار، ادبیات، اقتصاد، حقوق و... به همت عزیز فرهیختگان جناب آقای عباس حیدری و اسمعیل نصراله زاده حق گو که سال‌های زیادی در راه توسعه‌ی علوم در کشور عزیزمان کوشش کرده‌اند اقدام به چاپ و نشر کتاب **جایگاه و آثار اجرای معاهدات بین‌المللی در حقوق داخلی ایران** نموده است. امید آنکه نشر این کتاب گامی باشد هرچند کوچک در راه اعتلای مفاهیم علمی و آموزشی مثمر ثمر در کشور عزیزمان.

سربلند و پیروز باشید

محمد قجر

انتشارات هوشمند تدبیر

۱	مقدمه
۳	طرح تحقیق
۷	فصل اول: کلیات
۷	مبحث اول: تعریف معاهدات بین المللی
۷	بند اول - تعریف معاهده بین المللی از دیدگاه عرف بین الملل
۹	بند دوم - تعریف معاهده بین المللی از دیدگاه علمای حقوق بین الملل
۱۱	بند سوم - تعریف معاهده بین المللی از دیدگاه کنوانسیون وین
۱۴	بند چهارم - تعریف معاهده بین المللی در حقوق ایران
۱۵	مبحث دوم: طبقه بندی معاهدات در حقوق ایران
۱۶	بند اول - معاهدات رسمی
۱۹	بند دوم - تفاهم نامه های بین المللی
۲۲	بند سوم - وجوه افتراق معاهدات و تفاهم نامه ها
۲۴	مبحث سوم: قراردادهای بین المللی
۲۴	بند اول - ماهیت قراردادهای بین المللی
۲۵	بند دوم - وجوه افتراق معاهدات و قراردادهای بین المللی
۲۶	۱- معاهده بین المللی و لزوم تصویب
۲۶	۲- قراردادهای بین المللی و عدم لزوم تصویب:
۲۹	نتیجه گیری

فصل دوم: نحوه تنظیم معاهدات بین المللی و تصویب آن ها در نظام های

مختلف داخلی ۳۳

مبحث اول: شکل گیری معاهدات بین المللی ۳۳

بند اول - مذاکره ۳۶

۱- شکل مذاکره ۳۷

۲- مقامات صلاحیتدار برای انجام مذاکره ۳۸

۳- مذاکره در حقوق ایران ۳۹

بند دوم - نگارش معاهده ۴۱

۱- زبان در نگارش معاهده ۴۱

۲- بافت معاهده ۴۴

الف - مقدمه ۴۴

ب- متن معاهده ۴۶

ج- ضمائم ۴۶

بند سوم - امضای معاهده ۴۷

۱- مقامات صلاحیتدار امضای معاهده ۴۷

۲- آثار حقوقی امضای معاهده ۴۸

۳- امضاء معاهدات در حقوق ایران ۵۰

بند چهارم - تصویب معاهده ۵۲

۱- مفهوم تصویب ۵۳

۲- خصوصیات تصویب ۵۴

۳ - اهمیت تصویب	۵۵
۴- مقامات صلاحیتدار تصویب	۵۶
۵- آثار حقوقی تصویب	۵۷
مبحث دوم: تصویب معاهدات بین المللی در نظامهای مختلف داخلی	۵۹
بند اول - صلاحیت انحصاری قوه مجریه	۶۱
بند دوم- صلاحیت انحصاری قوه مقننه	۶۲
بند سوم- صلاحیت مشترک قوه مجریه و قوه مقننه	۶۳
بند چهارم - تصویب معاهدات در نظامهای پارلمانی	۶۵
بند پنجم - تصویب معاهدات در نظامهای ریاستی	۶۶
نتیجه گیری	۶۹
فصل سوم: مراجع و مقامات صلاحیتدار تصویب معاهدات بین المللی و تشریفات تصویب آن در ایران	۷۱
مبحث اول: مراجع و مقامات صلاحیتدار تصویب معاهدات بین المللی .	۷۱
بند اول - مجلس شورای اسلامی مجلس	۷۱
۱- موافقتنامه های لازم التصویب در مجلس	۷۲
۲- موارد لزوم تصویب معاهدات در مجلس	۷۶
۳- روشهای تصویب معاهده در مجلس	۷۷
الف - اعطای وکالت به قوه مجریه در تنظیم و تصویب معاهده	۷۸
ب- تصویب معاهدات در مجلس همانند قوانین داخلی	۷۹
ج- تصویب معاهدات در مجلس طبق یک آئین ویژه	۸۰

بند دوم - مقام رهبری	۸۰
بند سوم - شورای عالی امنیت ملی	۸۳
بند چهارم - مجمع تشخیص مصلحت نظام	۸۵
بند پنجم - همه پرسی	۸۷
مبحث دوم- تشریفات تصویب معاهدات بین المللی	۹۰
بند اول - مجلس شورای اسلامی	۹۰
بند دوم - تأیید شورای نگهبان	۹۷
بند سوم - امضاء رئیس جمهور	۹۹
بند چهارم - انتشار در روزنامه رسمی	۱۰۲
مبحث سوم: تشریفات بین المللی مربوط به تصویب معاهدات	۱۰۳
بند اول - مبادله یا تودیع استاد تصویب	۱۰۳
بند دوم - ثبت در سازمان ملل متحد	۱۰۶
نتیجه گیری	۱۰۷
فصل چهارم: ارتباط معاهده و قانون در نظام حقوقی ایران و سایر کشورها ۱۱۰	
مبحث اول: ارتباط حقوق بین الملل و حقوق داخلی	۱۱۱
بند اول - سیستم دوالیسم (دوگانگی حقوقی)	۱۱۲
بند دوم - سیستم مونیسیم (یگانگی حقوقی)	۱۱۴
بند سوم - سیستم حاکم در ایران	۱۱۵
مبحث دوم: ارزش و اعتبار معاهدات در نظام حقوقی کشورها	۱۱۷

به استناد بند ۱ ماده ۳۸ اساسنامه دیوان بین المللی دادگستری، عهدنامه‌های بین المللی (اعم از عمومی و خصوصی) در کنار عرف و اصول کلی حقوق به عنوان منابع اصلی حقوق بین الملل به رسمیت شناخته شده اند. اما می‌توان گفت که عهدنامه‌های بین المللی در عمل اصلی‌ترین منبع حقوق بین الملل هستند. به طوری که در مراجع قضایی بین المللی در صورت نبود این منبع، به سایر منابع حقوق بین الملل متمسک می‌شوند. از سوی دیگر «دولت‌ها به منظور رفع نیازمندی‌ها و نیز ایجاد ارتباط و بسط و توسعه روابط خود ناچار از انعقاد معاهداتی در چهارچوب اصول کلی سیاست خارجی با توجه به منافع ملی خود می‌باشند. معاهدات دو جانبه و چند جانبه نقش عمده‌ای را در شکل‌گیری و تنظیم روابط بین المللی و تدوین حقوق بین الملل ایفا می‌کنند».

«در طول تاریخ روابط بین کشورهای مختلف اکثراً به وسیله انعقاد معاهدات دو یا چند جانبه شکل گرفته و بر همین اساس نیز گسترش پیدا کرده است. از طرف دیگر بسیاری از اختلافات و منازعات بین المللی در نتیجه عدم اجرای معاهدات منعقدہ بین دولت‌ها و یا مربوط به اختلاف در تفسیر موافقت نامه‌ها بوده و هست.»^۲

علاوه بر نقش اساسی معاهدات در حل اختلافات و منازعات بین المللی، مرکز اصلی و محوری حقوق بین الملل عمومی و نقطه اساسی روابط دولت و مقررات

^۱ - نحوه تنظیم و انعقاد معاهدات دو جانبه و چگونگی الحاق به معاهدات چند جانبه بین المللی، تدوین اداره کل امور حقوقی وزارت امور خارجه، اداره انتشارات روابط عمومی، ۱۳۸۶، ص ۱

^۲ - عنایت، سید حسین، تنظیم معاهدات بین المللی در حقوق کنونی ایران، تهران، دفتر خدمات حقوقی بین المللی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۰، ص ۱۱

مؤثر و آمره بین المللی را تشکیل می‌دهند. استقرار صلح و امنیت بین المللی، هرگونه همکاری سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، خاتمه دادن به جنگ‌ها، نقل و انتقال اراضی، مشخص کردن مرزها استفاده از منابع طبیعی مشترک مثل دریاچه‌ها و رودهای مرزی، محدودیت تسلیحات، توسعه و رشد روابط کشورها در زمینه‌های مختلف از جمله رعایت حقوق بشر و آنچه که به تمامی بشریت تعلق دارد، از طریق معاهدات صورت می‌گیرد.^۳

آشنایی با حقوق بین الملل دولت و به خصوص معاهدات بین المللی از دو جهت دارای اهمیت می‌باشد. نخست این که معاهدات و کنوانسیون‌های بین المللی از منابع حقوق و قوانین ملی محسوب می‌شود. (چنانکه در برخی از کشورها قانون اساسی قانونگذار را موظف می‌سازد) تا در قانونگذاری کنوانسیون‌ها و معاهدات بین المللی را مورد رعایت قرار دهد. بنابراین رعایت و التزام به این معاهدات نیازمند آشنایی و تعیین دقیق جایگاه آنها در حقوق داخلی (از حیث تعریف و طبقه‌بندی، چگونگی شکل‌گیری و تصویب آنها، مراجع و مقامات صلاحیتدار تصویب، اجرای معاهدات و ارتباط آنها با سایر منابع حقوق داخلی) است. یکی از وظایف مهم قوه مقننه تصویب و تأیید معاهدات بین المللی و کنوانسیون‌های بین المللی است. انجام این امر هم نیازمند درک درست و آشنایی لازم با معاهدات بین المللی است.^۴

بنابراین با توجه به نقش مؤثری که معاهدات بین المللی در مناسبات سیاسی و حقوق در عرصه بین الملل دارند. در غالب کشورها، قوانین اساسی به اهمیت موضوع توجه کرده و یک یا چند اصل از اصول خود را به این امر مهم اختصاص

۳ - مدنی، سید جلال الدین، حقوق بین الملل عمومی و اصول روابط دول، جلد دوم، تهران، انتشارات پایدار،

۱۳۷۷، ص ۲۲۷

۴ - سجادی، سید عبدالقیوم، مفهوم و ماهیت معاهدات بین المللی، سایت قوانین ایران، ۲۰۰۹/۱۱/۳۰

داده‌اند. به طوری که در بعضی از کشورها برای معاهدات جایگاهی حتی برتر از قانون اساسی خود قائل شده‌اند.

لذا با این اوصاف، شناخت دقیق جایگاه معاهدات در حقوق داخلی مستلزم تعریف و طبقه‌بندی معاهدات در حقوق داخلی، چگونگی شکل‌گیری معاهدات، بررسی مراجع و مقامات صلاحیتدار تصویب معاهدات با توجه به قانون اساسی و قوانین عادی و آیین نامه اجرایی است که در این رساله مختصر سعی بر آن شده است که به طور مفصل مد نظر قرار بگیرد.

طرح تحقیق

۱. طرح مسئله و موضوع تحقیق

مسئله اصلی در این تحقیق این است که با ارائه تعریف معاهده بین‌المللی از زوایای مختلف و روند شکل‌گیری آن‌ها در حقوق بین‌الملل و چگونگی ورود معاهدات در حقوق داخلی و سپس بررسی تشریفاتی که برای تصویب آن‌ها در نظام حقوقی ایران پیش‌بینی شده است پرداخت و در ادامه جایگاه آنها نسبت به سایر منابع حقوق داخلی (از جمله قانون اساسی و قوانین عادی) و آثار اجرایی آن در رابطه با قوای سه‌گانه مورد بررسی قرار گیرد.

۲. اهداف تحقیق

هدف از این تحقیق بررسی جایگاه معاهدات در نظام حقوقی ایران است. از لحاظ تعریف و طبقه‌بندی معاهدات، تشریفاتی که برای انعقاد آنها در نظر گرفته شده است مقامات و مراجع صلاحیت‌دار تصویب و تشریفات تصویب در مراجع صلاحیتدار، و تعیین جایگاه آنها نسبت به سایر منابع حقوق داخلی است.